

Babku k babce budau nohavice. Adde parum parvo
magnum cumulabis acervum.

Pozde horiti bycha. Tarde fabulari.

Blázní nebhwagj maudrj, nei s swau sftodau. Se-
ro sapiunt Phryges.

3a babku by přes Zatry hnal. Argentanginam patitur.
Ezechos se bal, nebárs se. Fata sua qvemqve manent.

Blázen dáwá, maudrj bere. Stultus dissipat, pru-
dens congregat.

Žčítaneho wlk bere.

Non curat numerum lupo. *Virg.*

On béžneho hrá. Festinat.

Pomocj z blata.

Juvare ex difficultate.

25. Non ullus medicus melior quam fidus amicus. *Cato*
Dd prijtele sprimáeho 1.4.13.
Nemár telára lepššho.

Čakj člowek,
taká řci.

Qualis homo,
talis sermo.

Mni be am me.
Ne verbulum loquitur.

Čedna bšda
druhou hoňj.
Nulla
calamitas sola.

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com
www.cejsh.icm.edu.pl
www.cceol.de
www.mla.org
www.ulrichsweb.com
www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

OBSAH

ŠTÚDIE

SÚČASNÉ PROBLÉMY PAREMIOLOGIC-
KÉHO ŠTÚDIA V ČSSR

- Mária Kosová: Projekt vydania slovenských prísloví 517
- Milan Leščák: Pramene k štúdiu slovenských ľudových hádaniek 524
- Zuzana Profantová: K poetike pránostiek 530
- Jozef Mlacek: Paremiológia a frazeológia 537
- Dagmar Klímová: Vztah prísloví a prozaického folklóru 543
- Ján Kopál: K výrazovej variabilite a typológii riekanky 551
- Karel Horálek: Prísloví a aforismus 557
- Jiří Jaroš: K funkci úsloví a rčení v zápisech kronikářů, písmáků a veršovců na střední Moravě 562
- Agnes Szemerényi — Vilmos Voigt: Číslo šest v maďarských prísloviach 569
- Mikuláš Mušínska: Zbierky prísloví Ukrajincov východného Slovenska 577

DISKUSIA—GLOSSY

FILMOVÁ A TELEVÍZNA TVORBA
O LUDOVEJ KULTÚRE

- Svetozár Švehlák: Filmová a televízna tvorba o ľudovej kultúre 581
- Peter Mihálik: K niektorým aspektom etnografického filmu 587
- Milan Leščák: Úloha filmu a televízie v súčasnom vývine ľudovej kultúry 593
- Oskár Elschek: Národopisný film a jeho realizačné problémy 605
- Mária Prasličková: Výrazové a tvorivé prostriedky národopisného filmu 611

- Adam Pranda: K otázke pravdivosti a miery štylizácie v národopisnom filme 614
- Vlasta Svobodová: Vědecký a umělecký národopisný film 624
- Libuše Volbrachťová: K otázkám dokumentace a popularizace folklór-
ních tradic 628
- Stanislav Důžek: Výskum a filmová dokumentácia 632
- Zora Vanovičová: Niekoľko poznámok o význame filmovej tvorby s národopisnou tematikou 636
- Daniel Luther: K problematike filmovej a televíznej tvorby o ľudovej kultúre 638
- Záverečný protokol z rokovania poroty súťažnej prehliadky Etnofilm Čadca 80 641

ROZHĽADY

- Životní jubileum akademika Bromleje (Václav Froléc) 648
- K jubileu doc. PhDr. Emílie Horváthovej, CSc. (Viera Urbančová) 650
- Životný medzník Soni Kovačevičovej (Olga Danglová) 653
- OBSAH 29. ROČNÍKA 660

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ

- СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПАРЕМИОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ В ЧССР
- Мария Косова: Проект издания словацких пословиц 517
- Милан Лешчак: Источники к изучению словацких народных загадок 524
- Зузана Профантова: К поэтике примет 530

Йозеф Млачек: Паремнология и фразеология	537
Дагмар Климова: Связь пословиц и прозаического фольклора	543
Ян Копал: О варибельности средств выражения и типологии считалок	551
Карел Горалек: Пословица и афоризм	557
Йиржи Ярош: К функции пословиц и поговорок в записях хроникеров, грамотеев и стихотворцев в Средней Моравии	562
Агнеш Семеркенъи — Вильмош Воигт: Цифра „шесть“ в венгерских пословицах	569
Микулаш Мушинка: Сборники пословиц украинцев Восточной Словакии	577

ДИСКУССИЯ — ГЛОССЫ

КИНО- И ТЕЛЕВИЗИОННОЕ ТВОРЧЕСТВО О НАРОДНОЙ КУЛЬТУРЕ

Светозар Швевлак: Кино- и телевизионное творчество о народной культуре	581
Петер Михалик: К некоторым аспектам этнографического фильма	587
Милан Лешчак: Роль кинофильма и телевидения в современном развитии народной культуры	593
Оскар Элшек: Этнографический фильм и проблемы его реализации	605
Мария Прасличкова: Выразительные и творческие средства этнографического фильма	611
Адам Пранда: К вопросу правдивости и меры стилизации в этнографическом фильме	614
Власта Свободова: Научный и художественный этнографический фильм	624
Либуше Волбрахтова: К вопросам документации и популяризации фольклорных традиций	628
Станислав Дужек: Научные исследования и кинодокументация	632
Зора Вановичова: Несколько замечаний о значении кинотворчества с этнографической тематикой.	636
Даниел Лутер: К проблематике кино- и телевизионного творчества о народной культуре	638
Заключительный протокол совещания жюри конкурсного просмотра ЭТНОФИЛЬМ ЧАДЦА '80	641

ОБЗОРЫ

Юбилей академика Бромлея (Вацлав Фролец)	648
К юбилею доц., д-р Эмили Хорватовой канд. наук (Вера Урбанцова)	650

Жизненная вежа Сони Ковачевичовой (Ольга Данглова)	653
СОДЕРЖАНИЕ ЖУРНАЛА ЗА 29 ГОД ИЗДАНИЯ	660

INHALT

STUDIEN

GEGENWÄRTIGE PROBLEME DES PARÖMIOLOGISCHEN STUDIUMS IN DER ČSSR

Mária Kosová: Das Projekt der Ausgabe der slowakischen Sprichwörter	517
Milan Leščák: Die Quellen zum Studium der slowakischen volkstümlichen Rätsel	524
Zuzana Profantová: Die Poetik der Voraussagungen	530
Dagmar Klímová: Die Beziehung zwischen dem Sprichwort und der Prosafolklore	543
Ján Kopál: Die Ausdrucksvariabilität und Typologie der Kindersprüche	551
Karel Horálek: Das Sprichwort und der Aphorismus	557
Jiří Jaroš: Die Funktion der Sprüche und Redewendungen in den Aufzeichnungen der Chronisten, Volksgelehrten und Verseschmiede in Mittelmähren	562
Agnes Szemerkenyi — Vilmos Voigt: Die Nummer sechs in den ungarischen Sprichwörtern	569
Mikuláš Mušíinka: Die Sprichwortsammlungen der Ukrainer in der Ostslowakei	577

DISKUSSION — GLOSSEN

DIE FILM — UND FERNSEHSCHÖPFUNG ÜBER DIE VOLKSKULTUR

Svetozár Švehlák: Die Film- und Fernseherschöpfung über die Volkskultur	581
Peter Mihálik: Zu einigen Aspekten des ethnographischen Filmes	587
Milan Leščák: Die Aufgabe des Filmes und des Fernsehens in der gegenwärtigen Entwicklung der Volkskultur	593
Oskár Elšček: Der ethnographische Film und seine Realisationsprobleme	605
Mária Prasličková: Die Aus-	

drucks- und Gestaltungsmittel des ethnographischen Filmes	611
Adam Pranda: Zur Frage der Wahrhaftigkeit und des Masses der Stilisierung im ethnographischen Filme	614
Vlasta Svobodová: Der wissenschaftliche und künstlerische ethnographische Film	624
Libuše Volbrachťová: Zu den Fragen der Dokumentation und Popularisation der Folkloretraditionen	628
Stanislav Důžek: Die Forschung und die Filmdokumentation	632
Zora Vanovičová: Einige Anmerkungen über die Bedeutung der Filmschöpfung mit der ethnographischen Thematik	636
Daniel Luther: Zur Problematik der Film- und Fernseherschöpfung über die Volkskultur	638
Das Schlussprotokoll aus der Verhandlung des Wettbewerbsfilmfestivals ETHNOFILM ČADCA '80	641
 RUNDSCHAU	
Das Lebensjubiläum des Akademikers Bromlej (Václav Frolec)	648
Zum Jubiläum der Doz. PhDr. Emília Horváthová, CSc. (Viera Urbančová)	650
Der Lebensgrenzpunkt der Soňa Kovačevičová (Olga Danglová)	653
INHALT DES 29. JAHRGANGES	660

CONTENTS

ARTICLES

PRESENT PROBLEMS OF THE PAREMIOLOGIC STUDY IN ČSSR

Mária Kosová: The Project of Publishing Slovak Proverbs	517
Milan Leščák: Sources for the Study of Slovak Folk Riddles	524
Zuzana Profantová: Poetics of Prognostics	530
Jozef Mlacek: Paremiology and Phraseology	537
Dagmar Klímová: Relation Between Proverb and Prosaic Folklore	543
Ján Kopál: The Expression Variability and the Typology of Nursery Rhymes	551
Karel Horálek: Proverb and Aphorism	557
Jiří Jaroš: The Function of Locutions	

and Sayings in Entries of Chroniclers, Popular Scripturalists and Folk Verifiers in the Central Moravia	562
Agnes Szemerényi — Vilmos Voigt: The Number Six in Hungarian Proverbs	569
Mikuláš Mušíňka: Ukrainian Proverb Collections from Eastern Slovakia	577

DISCUSSION

THE FILM AND TELEVISION PRODUCTION ON THE FOLK CULTURE

Svetozár Švehlák: The Film and Television Production on the Folk Culture	581
Peter Mihálik: Some Aspects of the Ethnographic Film	587
Milan Leščák: The Task of the Film and Television in the Present Evolution of the Folk Culture	593
Oskár Elschek: The Ethnographic Film and its Realization Problems	605
Mária Prasličková: Expressive and Creative Means of the Ethnographic Film	611
Adam Pranda: The Question of the Verity and the Measure of Unverity in the Ethnographic Film	614
Vlasta Svobodová: The Ethnographic Film: Scientific and Artistic	624
Libuše Volbrachťová: The Question of Documentation and Popularization of Folklore Traditions	628
Stanislav Důžek: The Research and the Film Documentation	632
Zora Vanovičová: Some Notes on the Importance of the Film Production with Ethnographic Thematics	636
Daniel Luther: Problems of the Film and Television Production on the Folk Culture	638
The Final Record from the Deliberation of the Jury at the Competition Show ETHNOFILM ČADCA '80	641

COMMENTARY

The Life Jubilee of the Academician Bromlej (Václav Frolec)	648
The Jubilee of Doc. PhDr. Emília Horváthová, CSc. (Viera Urbančová)	650
The Life Jubilee of Soňa Kovačevičová (Olga Danglová)	653
THE CONTENTS OF THE 29 TH VOLUME	660

PRAMENE K ŠTÚDIU SLOVENSKÝCH LUDOVÝCH HÁDANIEK

MILAN LEŠČÁK

Národopisný ústav SAV, Bratislava

V slovenskej folkloristike sa štúdiu slovenských ľudových hádaniek venovala iba malá pozornosť. Pri budovaní archívu slovenských ľudových hádaniek sme konštatovali, že sa nám zhromaždil pomerne rôznorodý materiál z rôznych časových úsekov. Ukazuje sa, že hádanky sa vyvíjali ako všeobecne kultúrny fenomén a jednoznačne je veľmi ťažko určiť genézu i stupeň folklorizácie jednotlivých hádaniek. Pokúsime sa však charakterizovať pramenný materiál podľa toho, čo inklinuje k „folklórnemu jadrú“ slovenských hádaniek. Pod folklórnym jadrom rozumieme tie skupiny hádaniek, ktoré žili ako súčasť slovesnej kultúry ľudových vrstiev, boli tam frekventované, prechádzali variačným procesom, ovplyvňovali myslenie a spoluvytvárali i odrážali svetozor pospolitého človeka.

Najstarší známy rukopis slovenských hádaniek bol uverejnený zásluhou Terézie Vansovej. Je to rukopis, ktorý uverejnil Č. Zíbrt v časopise Český lid v roku 1899 pod názvom *Slovenské hádanky*. Tento cenný rukopis pochádza podľa Č. Zíbrta z druhej polovice 17. stor. alebo zo začiatku 18. storočia. Autora sa nepodarilo zistiť. Časovému určeniu vzniku zbierky zodpovedá nielen rukopis, podľa ktorého Č. Zíbrt dotoval, ale i jej obsahové zameranie. Ná-

zvy jednotlivých tematických skupín sú nadpísané latinsky a celý rukopis je písaný po česky s uchovaním početných slovakizmov, ktoré podľa Š. Krčméryho ukazujú, že autor pochádzal pravdepodobne z Oravy.

Zbierka svedčí o autorovej sčítanosti a pomerne vysokej úrovni vzdelania. Taká je i jej tematická skladba. Hoci sa tu vyskytujú i klasické typy ľudových hádaniek metaforicko-metonymického typu, dominujú v nej hádanky stojace na princípe priamej otázky, ktorej odpoveď rozvíja sémantickú hodnotu samotnej otázky, a spolu s ňou tvorí jeden významový celok. Sú to vlastne výpovede stojace často na hraniciach príslovia alebo anekdoty. Tematická skladba hádaniek zapísaných v zbierke ich len čiastočne zblízuje s jadrom folklórneho hádankového fondu. O tom nás výrazne presvedčila ich frekvencia v neskorších zápisoch a zberoch, kde väčšia časť hádaniek nemá zastúpenie.

Č. Zíbrt uverejňuje v Českom lide ešte jednu zbierku zo Slovenska, ktorá vychádza s presným datovaním *Slovenské hádanky z r. 1720*, o ktorých v úvode tvrdí, že sú „pravdepodobne opisované zo staročeských zbierok hádaniek“. Pre nás je záznam zaujímavý len tým, že uvedených 19 hádaniek bolo uverejnených vo vydaniach jarmočných

piesní, čo popri kalendároch bol, zdá sa, ďalší zdroj šírenia hádaniek, najčastejšie prepisovaných zo starších záznamov preložených z latinských, staročeských a pravdepodobne i nemeckých zbierok. Najmä latinské zbierky majú nemalý podiel na stabilizovaní niektorých hádaniek vo folklóre európskych národov. Veď už z roku 1360 pochádza pravdepodobne vtedy najväčšia zbierka hádaniek z územia Čiech *Enigmaticus* majstra pražskej univerzity Klareta. Obe zbierky vydané Č. Zíbrtom ako i ďalších 161 hádaniek uverejnených v roku 1785 Jozefom Ignácom Bajzom v Trnave v jeho známom diele *Veselé účinky a rečení*, nasvedčujú, že na slovenskom území dochádza už v 18. storočí k výraznejšiemu zblížovaniu folklórnej a literárnej hádanky.

Dovtedy sa tieto dva prúdy líšili tak tematickým ako i formovým záberom. V takom štádiu našiel ľudovú hádanku J. Kollár i štúrovská generácia, ktorí prví obrátili pozornosť na nositeľov slovenského folklóru, jednoduchých ľudí, ktorým ústna slovesnosť vtedy pokrývala prakticky všetky základné kultúrne potreby. Pre posudzovanie vývinu ľudovej slovesnosti je potrebné vychádzať vždy z konkrétne-historickej analýzy a nepodliehať nekritickým, pseudoromantickým alebo vulgarizujúcim predstavám. Ak analyzujeme z takýchto trpezlivých pozícií funkciu a význam folklóru pre rozvíjanie vlastnej národnej kultúry, musíme pochopiť, že máme do činenia s nesmiernou tvorivou silou ľudí, ktorí v zložitých a neľahkých sociálnych vzťahoch v období feudálneho vykorisťovania vedeli, uchovávali a postupne rozvíjali základné hodnoty našej slovesnej kultúry. Také hodnoty, ktoré boli schopné vytvárať pôdu pre vývin národnej kultúry a mali v tomto smere pôsobivý aktivizačný dopad. Štúrovská generácia nie náhodou sa sústredila na folklór ako východisko budovania kvalitatívne vyššieho modelu národ-

nej kultúry, hoci sa nedopracovala ku kritickej analýze miesta a funkcie folklóru vo vývine národnej kultúry.

Do centra záujmu sa dostali najmä tie prejavy slovesného folklóru, ktorých syntetická výpoveď mohla dať obraz nielen o historických koreňoch národného života, ale i o jeho ideológii a o jeho estetickom a etickom cítení.

A hádanky popri rozprávke a prísloviach nesporne tvorili súčasť takejto komplexnej výpovede. Podľa archívnych materiálov až J. Kollár vo svojej rukopisnej zbierke, ktorá vznikla pravdepodobne z rukopisného materiálu získaného pri príprave *Národných spievaniek*, otvoril okno do sveta slovenských ľudových hádaniek. Objavuje sa v ňom výrazne poetické metoforicko-metonymické zobrazenie života a predmetov z roľníckeho prostredia. Napr.:

*Čtyria strelci na věky do gednyho psyčka
strieloga, a nikda ho nepřestřelia?*

(Žochtar)

alebo

*Černidlo čierno,
buď že mi wernuo,
na to ga teba kupowau,
by do teba žiwuo maso pchau?*

(Čižmy)

I keď spôsob zápisu oslabil pôvodnosť znenia ľudových hádaniek, zápis J. Kollára nám pomohol v odhaľovaní základného repertoáru slovenskej folklórnej hádanky.

Cenným zdrojom pre poznávanie dejín tohoto folklórneho žánru sú zápisy štúrovcov uchované v rukopisných zbierkach (Codexoch a Zábavníkoch) ľudovej slovesnosti, kde síce dominuje najmä rozprávkový materiál, no popri ňom nachádzame i záznamy hádaniek. Kritické vedecké vydanie týchto cenných rukopisov ukáže podrobnejšie pramene, z ktorých pochádzajú jednotlivé zápisy hádaniek. Je pravdepodobné, že o ich syntetickejšiu analýzu sa chcel pokúsiť J. Francisci-Rima v s k ý, preto-

že jeho zbierka ľudových hádaniek v porovnaní s ostatnými zápismi je najucelenejšia. Zápis je v duchu štúrovskej slovenčiny, čo nás zvädza k domnienke, že J. Francisci niektoré nárečové odchýlky upravil. Franciscim a Kollárom zozbierané alebo prepísané hádanky nám dávajú východisko k skúmaniu spomenutého folklórneho jadra slovenskej ľudovej hádanky. Obe obsahujú zhodný materiál, hoci Francisciho zápisy sú rozsiahlejšie a obsahujú vyše 200 hádaniek. Cieľavedome k vydaniu pripravoval základný fond známych ľudových hádaniek P. D o b š i n s k ý. Touto myšlienkou sa zjavne zaoberal už pri vydávaní *Slovenských povestí*, kde sa ľudové hádanky objavujú už v r. 1858, ale úmysel dôslednejšie realizoval až pri príprave z hľadiska folkloristiky závažného *Sborníka slovenských národných piesní, povestí, prísloví, porekadiel, hádok, hier, obyčajov a povier* I. 1880, ktorý vydala Matica slovenská, kde vychádza materiál zhromaždený P. D o b š i n s k ý m, A. B r a x a t o r i s o m a F r. V. S a s i n k o m.

Širší rukopis v útlom zošite, ktorý sa zachoval v Matici slovenskej, obsahuje vyše štyristo hádaniek, ktoré sa prekrývajú s fondom známym z rukopisu J. Francisciho, no podstatne ho rozširujú o pôvodnejší metaforicko-metonymický typ hádaniek. Navyše uvedená zbierka sa nevyhýba ani dvojzmyselným hádankám, zasahujúcim najmä do oblasti pohlavného života, čo znamenalo istý pokrok v prekonávaní puritánskeho jednostranného výkladu ľudovej slovesnosti, ktorému sa žiaľ nevyhol ani Č. Zíbrt pri vydaní spomenutej anonymnej zbierky.

Na tomto mieste sa žiada podčiarknuť závažnú skutočnosť, že štúrovci hádanky nechápali ako žáner určený pre deti. Podobne ako rozprávky boli určené dospelým, hoci sa zjavne nepodceňovala ani ich výchovná funkcia. Nasvedčujú tomu i hádanky vydávané v čítankách,

kalendároch, či neskôr v časopisoch. Zdá sa, že viac na didaktické ako na zábavné alebo vedecké účely pripravoval v podstate prvú ucelenú publikovanú zbierku slovenských ľudových hádaniek, ktorá svojim záberom prekonáva predchádzajúce zbery, brezniansky učiteľ Adolf Peter Z á t u r e c k ý (Borovohájsky) v rokoch 1837—1904. V roku 1894 vydáva v Martine pod menom Borovohájsky *Slovenské hádanky*, zbierku, ktorá na poli vydávania slovenského hádankového fondu predstavuje doteraz najvýraznejší edičný čin. Záturecký sa pokúsil o kompletizáciu slovenských hádaniek tým, že uverejnil dovtedy všetky známe hádanky a ich varianty (najmä z Dobšinského zbierky) a doplnil ich ďalším získaným materiálom a to tak vlastným zberom ako i zo zápisov jeho viacerých spolupracovníkov.

Útla knižička, v ktorej je materiál utriedený do štyroch skupín abecedne podľa slov znamenajúcich rozlúštenie hádanky, obsahuje 612 hádaniek. Tento výber je cenný nielen množstvom uverejneného materiálu, ktorého folklórna hodnota je evidentná, i napriek spôsobu, akým sa Záturecký-Borovohájsky postavil k ich uverejneniu. Pokúsil sa v podstate predstaviť jednotlivé hádanky v ich reprezentatívnej podobe a siahol i po niektorých domácich literárnych hádankách, ktoré nemali vždy umeleckú hodnotu, o čom píše kriticky neskôr i Š. Krčméry. Naviac sa snažil, hoci sa mu to vždy nedarilo, vyhnúť uverejneniu jednotlivých variantov.

I z toho možno usúdiť, že *Slovenské hádanky* neboli takým veľkolepým projektom ako ním vydané slovenské príslovia, ktoré najprv ponúkol na vydanie P. Dobšinskému, ale nakoniec pre nepriaznivé vydavateľské pomery na Slovensku sa obrátil o pomoc pri vydávaní na profesora F. P a s t r n k a, ktorý mu radou a činom pomohol doviesť jeho dielo do náročnej edičnej podoby v akej ho Česká akadémia vied v roku 1897 vy-

dala. Vydanie hádaniek bolo pre Zátu-
reckého akoby len oddychovou prácou
pri náročnej príprave *Slovenských prí-
sloví, porekadiel a úsloví*. Okruh spolu-
pracovníkov, s ktorým pracoval na zbier-
aní príslovného materiálu, mal na zhro-
maždení hádaniek iste tiež nemalú zá-
sluhu. Zátureckého zbierka nám popri
Dobšinského zhrnutí zberov štúrovskej
generácie ukazuje a zároveň dokazuje
ako sa formovalo základné jadro sloven-
ských ľudových hádaniek v 19. storočí.

Vráťme sa však k podnetom, ktoré
viedli Zátureckého, aby vydal hádanky
v tejto forme. Dobšinský vydaním háda-
niek v dvoch zväzkoch Sborníka do istej
miery satureoval potreby slovenskej ľu-
dovej kultúry. Ním vydaný Sborník
však nemohol splňať širší kultúrno-vý-
chovný dosah, ktorý mal Záturecký-pe-
dagóg na zreteli po celý svoj život. Veľa
úsilia vynaložil problematike školskej
i mimoškolskej výchovy a výuky. Sved-
čia o tom jeho state v časopisoch *Dom a
škola, Priateľ školy a literatúry, Škola
a život a Včelka*, v ktorých vyslovil svo-
je základné pedagogické názory. Pre po-
treby mládeže zostavil rozsahom neveľ-
kú knižočku príležitostných veršov *Há-
jiček* (1879) a pre učiteľov dva zväzky
Vinšovníka (1880, 1886). Tieto fakty
ukazujú na literárne ambície i znalosti
A. P. Zátureckého, čo sa pochopiteľne
prejavilo i pri niektorých úpravách há-
daniek, ktoré sa objavujú v detskom ča-
sopise *Včelka* (1879—1880), ale i v sa-
motnej zbierke. Pri porovnávaní rôz-
nych zapísaných variantov zisťujeme, že
Záturecký zasahoval pri výbere i pri
úpravách textov citlivo. I keď tomu tak
nebolo vo všetkých prípadoch, predsa
len jeho niektoré zásahy neboli veci na
prospech (úpravy slovosledu, nefunkčné
pridávanie spojok a zámen a pod. alebo
i vlastné zásahy do zmien rýmu a ryt-
mickej výstavby hádaniek).

S odstupom času a po zhromaždení
rozsiahleho materiálu z neskoršieho ob-
dobia možno konštatovať, že Dobšinské-

ho i Zátureckého zbierka splnila posla-
nie základného výberu pre poznávanie
slovenského folklóru a usmernila zá-
ujem o ľudovú hádanku v rôznych jej
folklórnych či domácich literárnych
formách. Tu začal proces preberania a
šírenia tohoto fondu a jeho literárne do-
tváranie rôznymi autormi. Tým sa pro-
ces vzájomného zblížovania hádaniek
vydávaných tlačou a šírených ústnym
podaním výrazne zblížil, čo ovplyvnilo
aj ich miesto v literatúre, vydeleno im
funkciu v živote detí, a pod. Tak sa ľu-
dová hádanka vydala na cestu za svojou
národno-reprezentatívnou podobou pri-
jatou všetkými sociálnymi vrstvami, čo
sa pochopiteľne nemohlo udiť bez
vplyvu tlačeného slova. I z tohoto hľa-
diska je Dobšinského a najmä Záturec-
kého počín nesmierne záslužný.

Po Zátureckého zbierke sa záujem
o zbieranie ľudových hádaniek obmedzil
na vydávanie regionálnych zberov, čo
podporoval najmä Časopis Muzeálnej
slovenskej spoločnosti, kde vyšli malé
zbierky M. Hlaváča, J. Králička, J. Haj-
nala, S. Hlaváča, T. Pitonjaka, ale aj iné
drobné hádanky vydávané ako ilustra-
tívne a zábavné vložky v časopisoch a
kalendároch.

Pre zábavné účely bola v r. 1921 vy-
daná zbierka *Slovenských hádaniek*
(Rimavská Sobota), ktorá obsahuje pre-
važne ľudové hádanky. Zbierka však ne-
mala širší čitateľský dosah.

Ďalší väčší zber svedčiaci o pretrvá-
vaní a živote tematického jadra ľudovej
hádanek, sú zápisy vydané v Peřin-
k o v o m *Veselom putovaní po Sloven-
sku* (1934). Táto zaujímavá populárna
knižka obsahujúca v mnohom ohľade
cenný folkloristický materiál takmer zo
všetkých oblastí Slovenska ukazuje i na
obľubu hádaniek a na ich súčasnú zá-
bavnú funkciu, tak v dedinskom ako aj
v mestskom prostredí.

Profesionálna folkloristika sa k syste-
matickému zberu slovenských hádaniek
nedostala ani v medzivojnovom, ba ani

v povojnovom období. Štúdium folklóru sa sústredilo najmä na väčšie folklórne žánre. Hádanky, i keď sa v zberoch objavujú, sú zapísané náhodne v súvislosti so zbieraním iných materiálov. Napriek tomu sa podarilo zhromaždiť novší archívny materiál ukazujúci na niektoré súčasné vývinové tendencie tohoto žánru. Tieto zápisy však nepredstavujú, až na jednu výnimku, výsledok systematického zberu. Je ňou rukopisná zbierka K. Ondrejku, uložená v Archíve hádaniek Národopisného ústavu SAV, ktorá obsahuje asi 500 hádaniek rôznej proveniencie zapísaných v posledných dvadsiatich rokoch. Zbierka je o to cennejšia, že obsahuje súčasný život a tematickú skladbu hádaniek a nesústreďu-

je iba klasický hádankový materiál. Na základe tejto zbierky i na základe ďalších záznamov je možné urobiť niektoré závery k súčasným vývinovým etapám folklórnej hádanky. V súčasnosti Archív hádaniek v Národopisnom ústave SAV obsahuje vyše 15 000 hádaniek rôznej proveniencie, v ktorom sú vyexcerpované rôzne archívne celky, časopisy, kalendáre, sborníky i samostatné zbierky, nevynímajúc ani umelé, literárne dotvorené hádanky. Je spoľahlivým svedectvom o živote slovenských hádaniek a ich vývine. Až kritické vedecké vydanie môže však ukázať celú šírku materiálu i problémov, ktoré sa s vývinom, miestom a funkciou hádaniek v systéme našej slovesnej kultúry spájajú.

ZÁKLADNÉ PRAMENE

- BAJZA, J. I.: Veselé účinky a rečení (které k stráveňú trůchlivých hodin zebrał a vydal Jozef Ignác Bajza). Trnava 1795.
- DOBŠINSKÝ, P.: Hádanky. Rukopis. Literárny archív Matice slovenskej, sign. C 470.
- DOBŠINSKÝ, P.: Slovenské povesti. 1859.
- DOBŠINSKÝ, P.: Sborník slovenských národných piesní, povestí porekadiel, hádok, hier, obyčajov a povier, I. Matica slovenská, Martin 1880.
- Folkloristický archív Národopisného ústavu SAV (zápisy zostavovateľa, pracovníkov a spolupracovníkov Národopisného ústavu SAV z rokov 1856—78).
- FRANKO, M.: Zo sotáckeho folklóru pre najmenších. Osvetový ústav, Kabinet Košice, s. 36—38.
- FRANCISCI-RIMAVSKÝ, J.: Hádky. Rukopis, Literárny archív Matice slovenskej, sign. M 20 F8.
- GRÓM, J.: Hádky. Na Hornej Nitre, 1, 1926, s. 79.
- Hádky (Práca žiakov), Na Hornej Nitre, 1, 1926, s. 29.
- HAJNÁL, I.: Prostonárodné slovenské hádanky z Kysuckej doliny. Čas. muz. slov. Spoločn. 24, 1932, s. 76—78.
- HLAVÁČ, S.: Hádanky. Čas. muz. slov. Spoločn. 2, 1899, s. 26—27, 49, 78.
- HLAVÁČ, M.: Hádky (Z Trenčianska). Čas. muz. slov. Spoločn. 5, 1902, s. 97—98.

- HLAVÁČ, M.: Hádky (Z Trenčianska). Čas. muz. slov. Spoločn. 6, 1903, s. 13—14, 55—56.
- KOJDA, I.: Hádanky z biblickej histórie. Čas. muz. slov. Spoločn. 13, 1910, s. 82—85.
- KRÁLIČEK, J.: Hádky. Čas. muz. slov. Spoločn. 6, 1903, s. 92.
- KRČMÉRY, Š.: Poézia slovenských hádanôk. Slov. Pohl. 45, 1929, s. 488—499.
- LUKÁČIOVÁ, St.: Hádky. Slovenskou otčinou 1, 1925, s. 126—127.
- MELICHERČÍK, A.: Slovenský folklór. Bratislava 1959.
- ONDREJKA, Kl.: Hádanky. Rukopis, Folkloristický archív Národopisného ústavu SAV.
- PEŘINKA, F. V.: Veselé putovanie po Slovensku. Praha 1934.
- PITONJAK, R.: Hádanky zo Spiša. Čas. muz. slov. Spoločn. 7, 1904, s. 58—59.
- Slovenské Hádanky (Ujo Myk a Strýko Cvik). Rimavská Sobota 1921.
- Slovenské hádanky. Čes. Lid, anonymný autor, 1908, s. 133—140, 302—308.
- Svadobné hádky (Zo zbierky Samuela Kubániho, písanej na začiatku 19. stor.). Čas. muz. slov. Spoločn. 16, 1913, s. 47—53.
- ZÁTURECKÝ-BOROVHÁJSKY, A. P.: Slovenské hádky (Hádanky). Martin 1894.
- ZÍBRT, Č.: Slovenské hádanky z r. 1720. Čes. Lid 16, 1914, s. 429—430.
- ŽATKO, R.: Slovenské hádanky. Slovo a tvař 2, 1948, s. 47—51.

Резюме

Автор в статье приводит обзор основных источников к изучению словацкой народной загадки, начиная с конца 18 века до настоящего времени.

Качество отдельных источников не одинаково, в особенности ввиду фольклорной ценности отдельных записей. Архив словацких народных загадок, который был создан в Институте этнографии САН, содержит как народные, так и литературные загадки.

Автор при анализе загадок обращает внимание на постепенную кристаллизацию фольклорного ядра словацких народных загадок. Критика доступных источников позволила ему сделать некоторые заключения по развитию словацкой фольклорной загадки. Наиболее важные источники автор приводит в опубликованной библиографии.

QUELLEN ZUM STUDIUM DER SLOWAKISCHEN VOLKSTÜMLICHEN RÄTSEL

Zusammenfassung

Der Autor gibt in seinem Beitrag eine Übersicht über die grundsätzlichen Quellen zum Studium des slowakischen volkstümlichen Rätsels seit dem Ende des 18. Jahrhunderts bis in die Gegenwart. Es geht sowohl um veröffentlichte als auch um handschriftliche Quellen.

Die Qualität der einzelnen Quellen ist verschiedenartig, namentlich was den Folklorewert der einzelnen Einträge betrifft. Das Archiv der slowakischen volkstümlichen Rätsel, das im Ethnographischen Institut der Slowakischen Akademie der Wis-

senschaften errichtet wurde, zentralisierte die volkstümlichen und auch die literarischen Rätsel.

Bei der Analyse der Rätsel macht der Autor aufmerksam auf die sukzessive Kristallisation des Folklorekerns der slowakischen volkstümlichen Rätsel. Die Kritik der zugänglichen Quellen ermöglichte ihm einige Schlüsse zur Entwicklung des slowakischen Folklorerätsel zu machen. Die wichtigsten Quellen zitiert der Autor in der Bibliographie.

Slovenský národopis

Časopis Národopisného ústavu Slovenskej
akadémie vied

Ročník 29, 1981, číslo 4

Vychádza štyri razy do roka
Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej
akadémie vied

Hlavná redaktorka
Člen korešp. SAV BOŽENA FILOVÁ

Výkonná redaktorka
PhDr. VIERA GAŠPARÍKOVÁ, CSc.

Tajomníčka redakcie
PhDr. Zora Vanovičová

Typografia: *Eva Kovačevičová*

Redakčná rada: PhDr. Ján Botík, CSc.,
PhDr. Soňa Burlasová, CSc., doc. PhDr.
Václav Frolec, CSc., doc. PhDr. Emília
Horváthová, CSc., PhDr. Soňa Kovačevičová,
CSc., PhDr. Igor Krištek, CSc., PhDr.
Milan Leščák, CSc., doc. PhDr. Ján Michálek,
CSc., PhDr. Ján Mjartan, DrSc., doc.
PhDr. Štefan Mruškovič, CSc., PhDr.
Viera Nosáľová, CSc., PhDr. Adam Pranda,
CSc., doc. PhDr. Antonín Robek, CSc.

Redakcia: 813 64 Bratislava, Klemensova 19
Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného
povstania, n. p., Martin

Jednotlivé číslo Kčs 20,—; celoročné pred-
platné Kčs 80,—

Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma
PNS — ÚED, Bratislava ale aj každá
pošta a doručovateľ. Objednávky do za-
hraničia vybavuje PNS — Ústredná expe-
dícia a dovoz tlače, Gottwaldovo nám. 6,
884 19 Bratislava.

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej aka-
adémie vied, 1981

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ

Журнал Института этнографии Словацкой Ака-
демии Наук

Год издания 29, 1981, № 4

Издается четыре раза в год

«ВЕДА», издательство Словацкой Академии
Наук

Редакторы Д-р Божена Филова и Д-р Вера
Гаšпарикова

Адрес редакции: 813 64 Братислава, Клемен-
сова 19

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE

Zeitschrift des Ethnographischen Institutes
der Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Jahrgang 29, 1981. Nr. 4. Erscheint viermal
im Jahre

Herausgegeben vom VEDA, Verlag der
Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Redakteure PhDr. Božena Filová und
PhDr. Viera Gašpariková

Redaktion: 813 64 Bratislava, Klemenso-
va 19

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Ethnographic Institute of
the Slovak Academy of Sciences

Volume 29, 1981, No. 4

Published quarterly by VEDA, the Pub-
lishing House of the Slovak Academy of
Sciences.

Managing Editors PhDr. Božena Filová
and PhDr. Viera Gašpariková

Editor: 813 64 Bratislava, Klemensova 19
L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'Ethnographie de
l'Académie slovaque des sciences

Anné 29, 1981, No. 4

Parait quatre fois par an, Editions de VE-
DA, maison d'édition de l'Académie slova-
que des sciences

Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et
PhDr. Viera Gašpariková

Rédaction: 813 64 Bratislava, Klemensova
19

Distributed in the socialist countries by
SLOVART Ltd., Leningradská 11, Brati-
slava, Czechoslovakia, Distributed in West
Germany and West Berlin by KUBON
UND SAGNER, D-8000 München 34, Post-
fach 68, Bundesrepublik Deutschland. For
all other countries, distribution rights are
held by JOHN BENJAMINS, B. V., Peri-
odical Trade, Amsteldijk 44, 1007 HA Am-
sterdam HOLLAND

Dnes nieto , ytra nic.
Hodie aliquid , cras nihil.

19. *Fac ea, quae tua sunt, quae sunt aliena relinque*
Tvoe práce pilně rozhoneg Moga házet foštani, Masi:
Gineho prácm pobog deykhat foštani Nagy eštelen
bolondsag.

**Koho chregj dobyti/ lechce palicy
nechazegj.
Snadno rolt nachazy proti baranowj
prjcinu. (nem.**

**Facile fustem invenit, qui cupit cedere ca-
Facile causam reperit, qui aliquem laedere
statuit.**

D.

Bída tomu domowi, kde rozkazuge tele wosowi.

Quod filius, hoc debet pater.

**Dluzjssj Sobota než Mebele; kossile než kabát. Ordo
inversus.**

Dobré samo se chwálj. Bonum non est malum.

**Hledá dne wčeregffihó.
Quærit aqvas in aqvis.**

**Nemá wšech doma.
Caput sine cerebro.**

K O N E C.